

СТАН КОМУНІКАТИВНОЇ ФУНКЦІЇ МОВЛЕННЯ У ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається стан комунікативної функції мовлення у школярів з порушенням розумового розвитку та корекційна позакласна робота при її порушеннях.

Ключові слова: діти з порушенням розумового розвитку, виховна робота, комунікативної функції мовлення.

The article considers the state of the communicative function of speech in schoolchildren with intellectual disabilities and correctional extracurricular activities in its disorders.

Key words: children with intellectual disabilities, educational work, communicative function of speech.

Розвиток комунікативної функції мовлення займає чимале місце у всебічному розвитку і становленні особистості. Як відомо, саме комунікативна сторона у дітей з порушенням розумового розвитку розвинена не на достатньому рівні, що сприяє їх сталій соціальній дезадаптації, яка обмежує можливості їх інтеграції в соціум.

Дослідженню даної проблеми присвячена низка праць Л. Виготський, С. Рубінштейн, В. Бондаря, Л. Вавіної, О. Хохліної, Т.Сак.

Проблема формування комунікативної функції мовлення у дітей з порушенням розумового розвитку в процесі шкільного навчання залишається актуального і в сучасній олігофренопедагогіці.

Причинами недорозвитку комунікативної функції мовлення у школярів з розумовими порушеннями є:

- знижена активність пізнавальних процесів, що веде до затримки формування системи знань про оточуючий світ та інших людей;
- послаблення пояснення до емоційного контакту з іншими;
- недостатня сформованість мотивації, інтересів, вольових і моральних якостей;
- системний недорозвиток мовленнєвої функції;
- обмеження соціальних контактів.

Позакласна робота, яка являється складовою частиною навчально-виховного процесу будь-якого навчального закладу, а тим паче, спеціальної школи – є однією з форм організації дозвілля учнів даної категорії. Вона розкриває широкі можливості для різнобічного розвитку дітей з психофізичними порушеннями і підготовки їх до життя. Позакласна робота відкриває учням можливість вільно спілкуватися один з одним не лише на теми, пов'язані з навчальними предметами, але й вільно обмінюватися думками з приводу власних інтересів, випадків з життя.

Таким чином, необхідність розгляду підвищення ефективності розвитку комунікативної функції мовлення школяр з порушенням розумового розвитку, в позакласній роботі, розробка виховних заходів, які сприяють поліпшенню спілкування учнів, активізації корекційної роботи, спрямованої на розвиток всіх компонентів комунікативної системи обумовлює необхідність дослідження цієї проблеми.

Тому метою роботи було розглянути різні методи позакласної роботи, яка здійснюється в спеціальній школі, їх вплив на розвиток комунікативної функції мовлення школярів з порушенням розумового розвитку, а також напрямки та методи корекційно-розвивальної роботи.

Дослідження проводилось на базі спеціальної загальноосвітньої школи № 1 м. Херсона в 2020–2021 роках. У дослідженні брали участь учні 3 класу, в кількості 12 чоловік. З них – 2 дівчинки і 10 хлопчиків віком до 9 років.

В учнів поставлений і підтверджений діагноз – олігофренія в ступені дебільності.

Клас поділений на 2 відділення: 1 відділення – сильніші учнів, 2 – слабші (за інтелектуальними можливостями).

Проведення дослідження включало: вивчення комунікативної функції мовлення за такими методиками, як «Вчимося складати сюжетне оповідання», «Складання казки за елементами», «Задай дослідницьке запитання «Так – ні», «Вчимося складати причинні зв'язки між подіями», «Вчимося уявляти наслідки подій», «Поясни, що означають нижче наведені вирази», «Вигадай чотири слова з літерою «Г», та спостереження за учнями в різних ситуаціях, пов'язаних з мовленнєвою комунікацією.

Спостереження проводилося під час ігор «Струмочок», «Художник» та дослідженні малюнків учнів.

Основна причина комунікативних труднощів - нерозвиненість емоційно-особистісної форми спілкування дитини з близькими людьми, що припускають теплоту, щиросердечний контакт, спільне переживання емоційних станів. Основний шлях подолання комунікативних труднощів дитини - становлення зазначеної форми спілкування із широким колом соціального оточення, що реалізує потребу дитини у визнанні, підтримці, любові, що сприяє розвиткові мотивів до спілкування і співробітництва в різноманітних і цікавих для дитини видах діяльності. Це вимагає усунення авторитарного стилю керівництва у вихованні дітей, твердження суб'єкт-суб'єктних відносин у комунікації дитини з навколишнім світом, що розвиває довіру й відкритість досвіді між учасниками міжособистісного контакту. Розширення особистісно-орієнтованих форм контакту, у яких дитина знаходиться в центрі уваги зі співрозмовником, розвиває емоційну чутливість до розрізнення емоційних станів людини. Емоційно значуща для дитини діяльність, наповнена почуттям інтересу, подиву, інтелектуального занепокоєння, радості дізнання і пізнання, сприяє формуванню стійких соціогруп. Саме в таких постійних групах дитина виявляє інтелектуальну і соціальну активність у природних для неї формах життєдіяльності. Розвиваючий ефект емоційно значущих відносин виявляється в розширенні невербального і мовленнєвого репертуару взаємодії.

Одночасно для багатьох дітей, що мають комунікативні труднощі в спілкуванні, потрібне спеціальне, цілеспрямоване формування невербальних способів комунікації. В ігровій формі корисно провести наочне навчання" способом взаємодії з однолітками [2].

Відомо, що розвиток мовлення зв'язаний з розвитком мислення. Порушення пізнавальної діяльності затрудняє аналіз ситуації спілкування, використання наявного мовленнєвого досвіду, його застосування у нових умовах комунікації, хоча цей досвід дитина легко використовує у звичних для неї ситуаціях. Крім того, потреба у спілкуванні у розумово відсталій дитини помітно знижена з-за несформованості пізнавальної зацікавленості до подій і явищ оточуючого середовища [1].

Таким чином в результаті проведеного експериментального дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Для дітей з розумовою відсталістю властиве порушення комунікативної функції мовлення, що призводить до утруднення в спілкуванні, а відтак не відбувається повноцінна інтеграція в соціум, що призводить до відчуження від оточуючих.

2. Численні дослідження підтверджують факт відсутності в дітей з порушенням розумового розвитку мотивації спілкування та елементарних комунікативних умінь, проте відсутність або недостатність компетентної допомоги призводить до порушення емоційного контакту з оточуючими і гальмування розвитку комунікативної функції мовлення.

3. Позакласна робота як складова навчально-виховного процесу в спеціальній школі є одним із факторів, які позитивно впливають на розвиток форм і засобів спілкування дітей з психофізичними вадами розвитку.

4. Проведене дослідження показало, що учні 3 класу спеціальної школи утруднюються у мовленнєвій комунікації лише завдяки словникового запасу і недостатнього розвитку самостійної мовленнєвої діяльності, хоча порівняно з минулим роком лексична, граматична і синтаксична сторони мовлення значно покращились.

5. Корекційно-розвивальна робота з розвитку мовленнєвої комунікації учнів з порушенням розумового розвитку включає обстеження звуковими, лінгвістичної сторони мовлення, вміння спілкуватися, адекватно реагувати на мовленнєві ситуації, а також вміння реалізувати себе в соціумі. Не менш важливим є проведення корекційно-виховних заходів, які сприяють словниковому збагаченню школярів, а також вмінню вільно висловлюватись.

6. Для розвитку всіх компонентів спілкування необхідно не лише проводити поетапну корекцію комунікативної функції мовлення, але й вводити в позакласну роботу різні ігрові тренінги, розвивальні методики, побільше дискутувати, таким чином спонукати дітей до спілкування.

7. Важливо правильно обрати форми позаурочної роботи з учнями з особливими потребами, врахувати їх інтереси і можливості, для ефективності покращення розумових здібностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого ребенка. М.: Просвещение, 1978. 465 с.
2. Шевченко С.Г. Коррекционно-развивающее обучение: Организационно-педагогический аспект. М.: ВЛАДОС, 1999. 287 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Яковлева С.Д.